

Gevolgen van de crisis op het witwassen van geld

De CFI publiceerde op 6 en 27 april 2020 mededelingen op haar website om te waarschuwen voor de gevolgen van de COVID-19 crisis op het witwassen van geld. Intussen zijn de economische en sociale gevolgen van de crisis duidelijker geworden en tekenen er zich ook op het vlak van witwassen een aantal trends af die niet los te koppelen zijn van de huidige sociale en economische toestand. Met deze nota wil de CFI een beeld vormen van deze trends en een evaluatie maken van de eerdere waarschuwingen aan de hand van recente dossiers, info van partnerdiensten en open bronnen. De bedoeling is om de melders te ondersteunen in de detectie van verdachte verrichtingen en op basis van de resulterende meldingen de huidige analyse in de toekomst te kunnen verfijnen of bijstellen.

Bij de analyse werd een onderscheid gemaakt tussen aan witwassen onderliggende criminaliteitsvormen enerzijds en witwastechnieken anderzijds, die als gevolg van de crisis sterk lijken toe te nemen of van aard kunnen veranderen.

1. Criminaliteitsvormen

Oplichting

Oplichting is al jaren één van de belangrijkste onderliggende misdrijven in de dossiers van de CFI. Op het hoogtepunt van de COVID-19 gezondheids crisis werden er verschillende gevallen van oplichting en fraude vastgesteld met de handel in medisch materiaal. De door de oplichters gehanteerde werkwijze was meestal zeer eenvoudig en kwam neer op niet- of slechts gedeeltelijke levering van het materiaal. Gezien het acuut karakter van de handel hadden de bedrijven of overheden die de goederen bestelden dikwijls niet de mogelijkheid om een uitgebreid voorafgaand onderzoek te voeren naar de betrouwbaarheid van de leveranciers, een situatie waar fraudeurs handig op konden inspelen.

In een tweede fase behandelde de CFI vooral oplichtingsdossiers waarin de daders gebruik maakten van de uitzonderlijke economische en sociale toestand om hun slag te slaan. Zo werd er in verschillende dossiers misbruik vastgesteld van de premies die de overheden aanbieden om de economische gevolgen van de COVID-19 crisis te verzachten. Op regionaal niveau gaat het om compensatie- en hinderpremies die uitgekeerd worden aan bedrijven om een sterke daling van de omzet of een gedwongen sluiting te compenseren. Uit de dossiers bleek dat oplichters gebruik maakten van valse documenten zoals rekeninguittreksels om premies aan te vragen voor bedrijven waar ze geen enkele band mee hadden.

Daarnaast kunnen ook de klassieke vormen van massafraude, zoals voorschotfraude, phishing en emotionele oplichting, toenemen in de huidige context. De maatregelen om de verspreiding van COVID-19 tegen te gaan kunnen het sociaal isolement van bepaalde kwetsbare groepen verhogen en de 'pool' van potentiële slachtoffers voor oplichters nog vergroten. De COVID-19 problematiek wordt ook frequent als pretext gebruikt in de oplichtingsscenario's: goederen kunnen niet geleverd worden of personen kunnen niet reizen en hebben daarom dringend geld nodig,...

Sociale en fiscale fraude

Al meer dan tien jaar stelt de CFI in haar dossiers vast dat ondernemingen opgericht door personen met de Portugese of Braziliaanse nationaliteit - vaak stromannen - gebruikt worden voor het uitbuiten van illegale arbeid, voornamelijk in de sectoren bouw en industriële reiniging. Dikwijls vormen deze vennootschappen die meestal snel verdwijnen een netwerk, waarbij in onderaanneming gewerkt wordt voor reguliere opdrachtgevers. De inkomsten uit het zwartwerk, die bestaan uit overschrijvingen van de opdrachtgevende ondernemingen, circuleren binnen het netwerk via onderlinge valse facturatie en worden finaal in cash afgehaald of witgewassen via nieuwe betaalsystemen. Waar de nadruk aanvankelijk vooral lag op het halen van winst uit de illegale arbeid blijkt in meer recente dossiers dat de netwerken via de techniek van compensatie ook gebruikt worden voor het witwassen van geld uit andere onderliggende misdrijven zoals drughandel. Aangezien de vennootschappen in kwestie zelden voldoen aan hun sociale of fiscale verplichtingen, is er uiteraard ook steeds sprake van sociale en fiscale fraude. De CFI stelde ook vast dat sommige vennootschappen die terugkwamen in deze netwerken compensatie- of hinderpremies ontvangen hadden omwille van omzetverlies of verplichte sluiting als gevolg van de COVID-19 maatregelen.

Hoewel deze vorm van sociale en fiscale fraude teruggaat tot de financiële crisis van 2008 is het duidelijk dat ook in de huidige context van economische crisis, waarin sectoren als de bouw het hard te verduren krijgen, de verleiding groot is om een beroep te doen op een (te) goedkope onderaannemer. Door de hogere werkloosheid is bovendien het aanbod van arbeiders die bereid zijn in het zwart te werken mee toegenomen. Het valt daarom te verwachten dat ook in de nabije toekomst de Portugees/Braziliaanse netwerken geënt op illegale arbeid in kwetsbare sectoren een ernstig witwasrisico zullen blijven vormen.

Drughandel

De COVID-19 beperkende maatregelen hebben rechtstreeks al zware gevolgen gehad voor de sectoren horeca en kleinhandel, omwille van de periode van verplichte sluiting of het opgelegde sluitingsuur 's avonds. Bovendien valt te verwachten dat de huidige economische crisis verder zal inhakken op de rentabiliteit van de horeca- en handelszaken, mogelijk resulterend in een golf van faillissementen. In verschillende dossiers en analyses met betrekking tot witwassen van geld uit drughandel stelde de CFI vast dat het cash-intensieve karakter van zowel de horeca als de kleinhandel deze sectoren kwetsbaar maakt voor criminele investeringen en overnames. Dit geldt des te meer in een periode van economische crisis waarin talrijke ondernemingen ten onder dreigen te gaan.

De inmenging door het criminele milieu kan semi-formeel gebeuren door rechtstreekse overname van de aandelen of investeringen, al dan niet in combinatie met de aanstelling van een nieuwe zaakvoerder. Veel vaker zal het echter gaan om de vermenging van illegale inkomsten met de omzet van de vennootschap, die grotendeels op cash draait. Aanzienlijke cashstortingen door vennootschappen met een beperkte werkelijke omzet, of een abnormaal vlotte terugbetaling van overbruggingskredieten die toegekend werden omwille van de COVID-19 crisis aan ondernemingen in moeilijkheden, kunnen aanwijzingen zijn van criminele inmenging. Onverklaarbare overschrijvingen op de rekeningen van vennootschappen actief in horeca of kleinhandel door vennootschappen actief in een verschillende sector als de bouw, kunnen dan weer wijzen op witwassen via het compensatiemechanisme.

2. Witwastechnieken

Compensatie

De witwastechniek van 'compensatie' laat criminelen toe een surplus aan cash uit criminele activiteiten zoals drughandel te verschuiven naar ondernemingen die een grote behoefte hebben aan zwart geld, onder andere om illegale arbeiders te betalen. De cash die van hand tot hand overgedragen wordt, wordt gecompenseerd door bancaire overschrijvingen, dikwijls naar het buitenland en gedekt door valse facturen.

De nationale en internationale overschrijvingen die kaderen in een compensatiemechanisme zijn moeilijk te detecteren, omdat ze deel lijken uit te maken van financiële stromen gekoppeld aan het legale handelsverkeer, of lijken te kaderen in werkelijk geleverde dienstprestaties ondersteund door facturen. In een periode waarin het nationale en internationale handels- en betalingsverkeer al verstoord is door de gevolgen van de COVID-19 crisis wordt het nog moeilijker om verdachte verrichtingen in het kader van een compensatiemechanisme te herkennen. Bovendien geeft de uitzonderlijke economische situatie de professionele witwassers vaak een verantwoording om alternatieve verdachte betalingscircuits te gebruiken.

Investerings in vastgoed

De semi-lockdown als gevolg van de eerste COVID-19 golf begin april 2020 heeft het aantal transacties op de Belgische vastgoedmarkt gedurende een korte periode sterk doen terugvallen. Intussen is er een herneming van de activiteit, maar algemeen wordt verwacht dat de economische onzekerheid ondanks de blijvend lage rente een negatief effect zal hebben op de omvang van de vastgoedmarkt in de nabije toekomst.

Op internationaal vlak hebben de reisbeperkingen bovendien zware gevolgen gehad voor het toerisme en de prijzen van vastgoed op een aantal populaire vakantiebestemmingen, zowel in Zuid-Europa, Noord-Afrika als in het Midden-Oosten.

Investerings in zowel residentieel vastgoed als in de toerismesector zijn traditioneel een belangrijke witwasmethode van de georganiseerde misdaad. Uit analyse van recente dossiers blijkt dat professionele witwassers investeringen aanbieden in het buitenland, waarbij vastgoed officieel aangekocht wordt aan prijzen die ver onder de werkelijke waarde liggen maar het verschil in waarde in het zwart voldaan wordt. Via verhuring en uiteindelijke verkoop aan de werkelijke waarde kunnen aanzienlijke bedragen witgewassen worden.

Zowel in België als in het buitenland bestaat het risico dat een krimpende vastgoedmarkt een aantrekkingspool gaat vormen voor dubieuze investeringen, die omwille van de uitzonderlijke economische toestand bovendien weinig kritisch benaderd zullen worden.

Het mag duidelijk zijn dat geen van de besproken criminaliteitsvormen en witwastechnieken nieuw is of een rechtstreeks gevolg is van de COVID-19 crisis. Het is echter wel zo dat het huidige klimaat van economische crisis deze fenomenen sterk in de hand werkt en de natuurlijke controlereflexen enigszins onderdrukt. Het is voor economische actoren verleidelijk om weinig kritisch te zijn voor ondernemingen en ondernemers die ondanks de economische malaise in bepaalde sectoren opstarten of er in slagen het hoofd boven water te houden. Deze terechte economische bezorgdheden zouden moeten samengaan met een verhoogde waakzaamheid voor criminele inmenging, aangezien het risico op witwassen omwille van de huidige crisis zelden zo hoog was.